

Hajdú Farkas-Zoltán
CSONKAMAGYAR

1919

BOOKART

2019

Szerkesztette Vida Gábor

Illusztrálta Vidák Zsolt

ISBN

978-606-8994-09-3

„...mást sem tettünk Erdéllyel egy század óta, csak adtuk és adtuk, és ma jobban adjuk, mint valaha. Mert egy országrészt nem fogadalom, fegyver és birtoklás tart meg, hanem az a titkosabb hódítás, mely úgy ejti meg a földet, mint a férfi a nőt. Erdély a legkülönb nő volt, akivel a magyarságnak itt Európában dolga akadt, s a kései utazó, aki komoly zöld szemei előtt járt heteken át, a méltatlan, legkülönb párját elvesztett hím szomorúságát érezhette: ezután a nő után már csak lefelé mehetek.”

Németh László

© Hajdú Farkas-Zoltán, 2019

© Vidák Zsolt, 2019

© Bookart Kiadó, 2019

2018. január elsejének hajnalán Ipse – a *-né* című könyvsorozat egyik mellékszereplője –, miután felkapcsolta íróasztalának fényét a múlt év eseményitől megáporodott dolgozószobájában, beírja naplójába: „De Maistre felfedez a filozófia számára egy új jelenséget: a modern gondolkodók mellőzöttjét, az elkerülhetetlen, halhatatlan erőszakot. Hadd jegyezzük meg: a világot átszövő erőszak számára a gonosz mellékszereplő csupán. »Az univerzum maga az erőszak, s csak a modern filozófia nevelt minket félre, hogy minden rendben van, miközben a rosszaság mindent megfertőz, valójában minden rossz, mert semmi sincs a maga helyén.«”

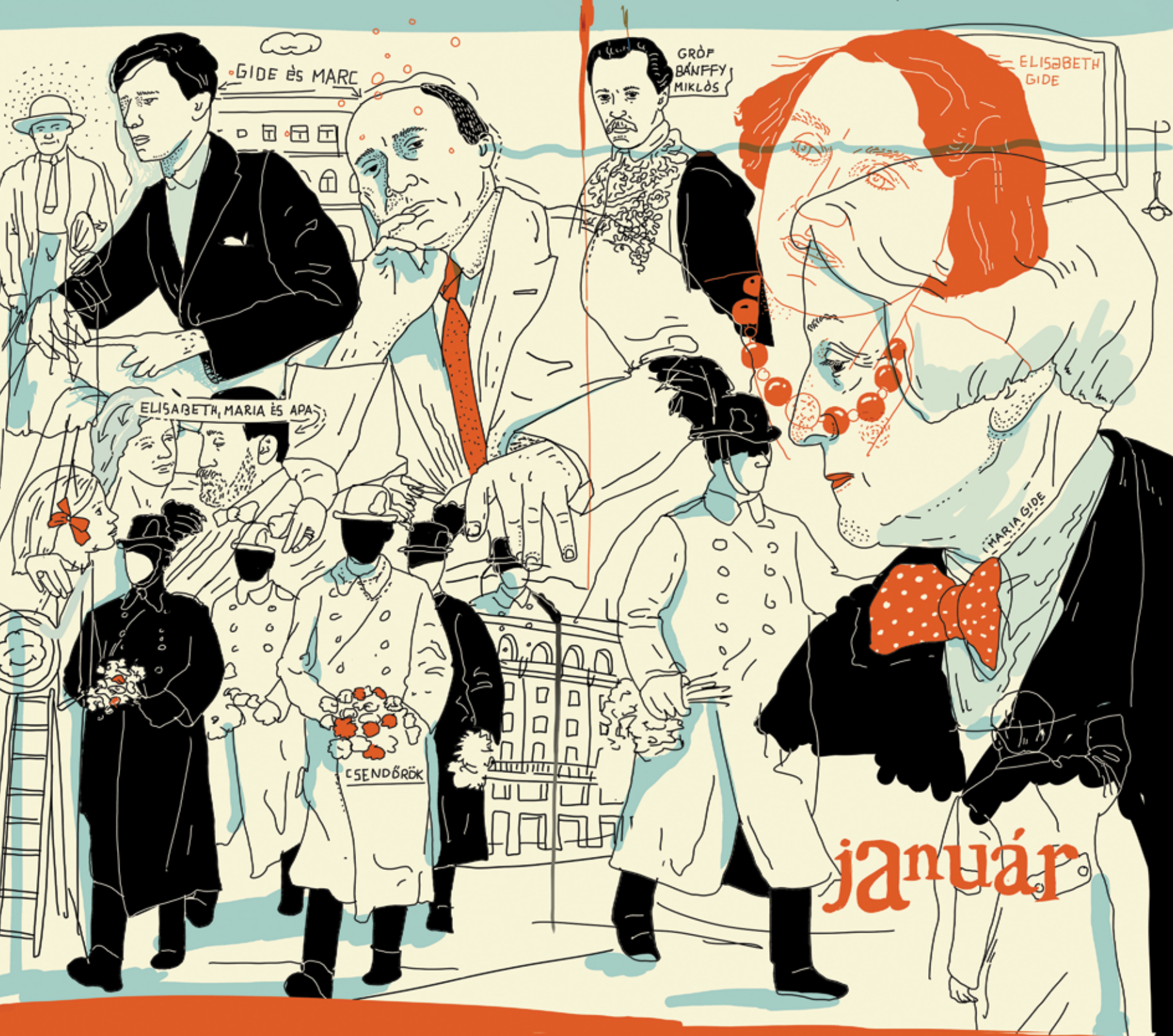
A világból érkező jeges áramlatoktól megborzongva Ipse becsukja az ablakot, összébb húzza mellén a sötétkék, bolyhos házikabátot és Márai Sándornak egy 1959-es naplóbejegyzésének lemásolásába fog: „»Az újságok szerint az orosz fizikusok felfedezték, hogy a múlt idő: hatalmas energia, amely állandóan árad a múltból a jelenbe. Mit szólnak ehhez a fizikusok, nem tudom. De a múlt csakugyan energia – a múlt, az emlékek, a hagyomány állandóan átáradnak a személyes jelenbe, árammal töltik meg azt.«

Énem középpontjában van egy apró, kulcsra zárt helyiség, ahová rajtam kívül senkinek sincs belépése. Magam sem értem, miért és hogyan, de mindig innen pattannak ki legeredetibb gondolataim. Az is, hogy nekifogjak 1919-ről írni, noha tudom, a vállalkozás alapjában véve képtelenség, hisz szükségszerűen kezdetétől a végéig fikciók fogják átszöni a textust, hitelességét aláásó hézagok és apóriák, az anekdotákra alapozó olvasmányosság ívét megtörő gondolatfutamok.

Mint annyi éve, most is romok között botladozok. Vállalkozásom annak a gyermeknek az álmára emlékeztet, aki

romok között bolyongva elfelejtette, hogy mi után kutat. Vajon melyik nyomot, melyik nevetséges kifejezést, melyik nyolcassá tekeredő kötelet, melyik kicsorbult pengéjű bicskát, leszakadt fejű babát keresi? Szóval, aki már azt is elfelejtette, hogy miért van ott és mióta, miközben hajtja a vágy, hogy félelmei és vaksága ellenére valami tartósat építsen a ködbe burkolózó, rút és nevetséges, a leomló falak fásult, nyomasztó dübörgését visszhangzó romokra.

Ez a fajta építkezés nem hisz az újrakezdés lehetőségében. Ellenkezőleg: vezérelve az, hogy a romossá vált fogalmakból, magából a rom fogalmából kiindulva megtalálja a nyitott lét lehetőségét. A tartósság, az egyetemesség kora lejárt. Helyébe a törékeny, horgonytalan pillanat lépett. Itt állok, másként nem tehetek: világunk, ez a romos tér, a paradox eszmecsere, a tranzit, a kétes küzdelmek és képzelt csatavesztések és ismétlések színhelye. Igenis: semmi egyéb.”

GIDE és MARC

GRÖF
BÁNFFY
MIKLÓS

ELISABETH
GIDE

ELISABETH, MARIA és APA

CSENDŐRÖK

MARIA GIDE

január

JANUÁR

JANUÁR elsején délben a bécsi Hauptbahnhof peronjára magas növésű, előkelő bundát viselő férfi száll le a budapesti gyorsról. A kifogástalan külsejű úriembernek egyetlen ruhadarabja hibádzik, amire a csúfondáros bécsi azt mondaná, kínos *stilbruch*^{*}: a kalapja. Ez a fejfedő valóságos kalapmatuzsálem. Jó húsz évvel ezelőtt lovaglókalapnak készülhetett, nagyon kemény nemezből, széles karimával, belül magas szövetbéléssel, hogy jobban idomuljon a fejhez. Hátsó peremén valamikor karika volt, ahonnan zsinórral a kabát füléhez lehetett kötni, de a karika már a múlté, csak egy tekintélyes lyuk éktelenkedik a karima szélén. Gazdája valamikor falkavadászatokon használhatta. Az öreg jószág esésekkor, akácsövényeken való áttörésekkor is biztosan hűségesen szolgálta. De jól látszik, ideje lejárt, színe barnából vörösre váltott, selyemszegése elrongyolódott. Egy jobbfejta bécsi koldus el sem fogadná.

A furcsa kalap gazdája a szilvesztert utazótársaival a poggyással zsúfolt vonatfülkében töltötte. A befoltozott ablaküvegen, lécekkal összetákolt résein alig szűrődött be a hó nélküli tél fénye. A vonat nagyon lassan haladt, valósággal vánszorgott. Útitársai elszenderedtek, de ő nem tudott aludni. Utazásának értelméről morfondírozott.

A Székely Nemzeti Tanács küldötte volt. Ennek az egyesületnek csak a neve hangzik súlyosan, tulajdonképpen a Budapesten hivatalból vagy véletlenül tartózkodó erdélyiek,

---

^{*} stílusbeli törés

nagyrészt székelyek alapították tavaly novemberben. A tagok különböző politikai színezetű emberek. Ami állítólag összefogja őket, az erdélyi voltak és aggodalmuk a legutóbbi események láttán-hallatán. Év végére olyan bizonytalanná vált a politikai helyzet, hogy elhatározták, megbízottat küldenek Nyugatra. Olyan önálló embert kerestek, aki képes volt meggyőzően felvilágosítani az antant néhány befolyásos képviselőjét a bolsevista mozgalom erőszakos terjeszkedéséről.

„Akkor még azt hittük, hogy ez érdekel valakit odakünn.” – írja visszaemlékezéseiben gróf Bánffy Miklós, aki kénytelen-kelletlen elvállalta a nehéz küldetést, mert Károlyi Mihály köztársasági elnök csak neki, gyermekkori barátjának volt hajlandó útlevelet és valutát adni. Bánffynak két feltétele volt, az egyik, hogy a küldetéshez szükséges összeg (svéd koronában) egyötödét saját pénzéből állja, és hogy indulás előtt hazamehessen Bonchidára apjától elbúcsúzni. December 23-án meg is érkezett Erdélybe, személyesen Vix francia alezredestől kapott engedélyt, de végig egy francia tiszt kísért. Csupán reggeltől estig lehetett apjával, az éjjeli vonattal, karácsony éjjelén vissza kellett utaznia Budapestre.

THOMAS MANNÉK a szilvesztert a családban ünnepelték. A vacsora és a puncs után utoljára meggyújtották a karácsonyfa fényeit. A gyerekek megvárhatták, amíg leégnek a gyertyák. Nagyon későn feküdtek le. Apjuk még elolvassott néhány oldalt Tolsztoj naplójából.

EBBEN az évben a *Csíki Lapok* egyes számai szembeütnő fehér foltokkal jelennek meg. Az üres ablakokat az idegen cenzúra vágja a betűoszlopok falába.

A román csapatok tavaly, november 26-án vonultak be Csíkszeredába, egy esős, zimankós napon. Az utcák kihaltak. Gyalogság érkezik délről, Tusnádfürdő irányából. Egyenruhájuk nem egységes, nemcsak a román hadsereg különféle fegyvernemeinek öltözete, hanem az osztrák–magyar és az orosz hadsereg ruházata is képviselteti magát, átvarrt jelzésekkel. Fegyverzetük hosszú, dárdaszerű szuronnyal felszerelt gyalogsági puska. A sovány, girhes lovak hátán néhány géppuska. Lábbelijük megviselt: lyukas, összedrótozott bakancsok, ócska bocskorok. Lovuk csak a tiszteknek van. A vármegyeház kapujában üdvözlőbizottság várja a győzteseket. A beszédet Oprea, az órásmester tartja, arasznyi széles piros-sárga-kék szalaggal keresztben a mellkasán. Addig senki sem tudta a városban, hogy román hazafi, ahogy hűgáról, Moldován péknéről sem. A fellelkesült Opreából később polgármester lesz. A téren csak néhány vármegyei tisztviselő álldogál, zavartan elnémulnak, ahogy felcsendülnek az idegen hangzású vezényszavak. A városban már napokkal ezelőtt megjelentek a falragaszok, amelyeken a polgármester aláírásával a helyi Nemzeti Tanács felhívta a lakosságot: „Barátsággal fogadd, székely, a megszálló katonát!”

Akkor még mindenki azt hitte, hogy a románok bevonulása az antant képviselőjében történik. A katonákat a kaszárnyába, a tiszteket magánházakhoz szállásolták el, de minden tiszti szállásra két-három fegyveres testőrt is beosztottak.

JANUÁR elsején Rosa Luxemburg és Karl Liebknecht megalapítja a Németországi Kommunista Pártot. Rosa, a lengyel zamości Elias Luxenburg fakereskedő ötödik gyermeke. Tehetséges lány, állítólag a lengyelen kívül németül, oroszul, franciául és angolul is tud. 1888-ban érettségizik Varsóban, de a kitűnő eredményekért járó aranyérmet az iskola vezetősége nem hajlandó átadni a „hatóságok iránt tanúsított ellenzéki viselkedése” miatt. Az illegalításban lévő Proletariat, a lengyel kommunista párt tagjaként a cári rendőrség elől hamarosan Svájcba menekülő Rosa a zürichi egyetemen filozófiát, matematikát, botanikát és zoológiát hallgat, később átiratkozik a jogi karra.

BÁNFFYNAK svéd vízumra van szüksége, mert Stockholm-ba akar eljutni Esmé Howard angol nagykövethez, aki a haború előtt néhány évvel főkonzul volt Budapesten. „Hozzá majdnem barátsági viszony fűződött, ami idegen országbeli emberrel elég ritka. Talán azért rokonszenveztünk, mert igen sok dologban hasonló ízlésünk volt. Howard mellett szólt még az is, hogy úgyszólván a legelőkelőbb és legrégebbi angol házhoz tartozott, melynek feje, a norfolki herceg majdnem fejedelemszámba megy ott. Az ilyen családból származó ember pedig kevésbé elfogult, tömegszuggesztió, tehát a tömeggyűlölség nemigen hat reá, könnyen szembeszáll a pillanat divatos jelszavaival, és valahogy ma is érezhető rajta a középkori lovagvilág gondolkodásának valami pici maradványa, mely egykor inkább társadalmi elhatárolásokat ismert, mint földrajzi és nemzeti határokat. Az ő hatalmas

összeköttetései révén pedig bizonyára szabadságot vehet arra, hogy akár meg is szegjen valamely általános tiltó parancsot, és ha azt jónak látja, szóba áll velem.”

BARTÓKOT és Kodályt főiskolai tanárokként január elsejétől az V. rangosztályba sorozzák, amellyel méltóságos cím járt. Bartókné édesapja mint vezérőrnagy, majd altábornagy kegyelmes cím viselésére jogosult, amit Kodály sehogy sem tud lenyelni. „Tegnap este Emmánál voltam, nagyon jó volt – írja Bartókné anyósának – Zoltán megint sokat bosszantott, most azon rágódik, hogy méltóságos vagyok, és hogy ez számomra még mindig csak sülyedés, mert én »kegyelmes ágyból« származom. Csinált egy verset is nekem, mely így kezdődik: Kegyelmes asszonynak méltóságos lánya, / Ha eddig nem jöttél, vigyen el a fránya.”

ALBERT EINSTEIN és Elsa Löwenthal a svájci Zuoiban vakációzik. Élvezik a napfényben csillogó havat és a finom csokoládét. „A táj csodálatos, a lakosság jóllakott, nem kell semmitől sem félnie. Nekem a létbizonytalansággal küszködő, gondterhelt emberek mégis jobban tetszenek. Vajon mi jön még? Képtelen vagyok másra gondolni, mint a megváltozott és még mindig változó Berlinre. Remélem, minden jobbra fordul, ha lecsillapodnak a kedélyek. A berlini eseményeket átélő fiatalok nem lesznek egykönnyen nyárs-polgárokká” – írja január 19-én Max Born kollégájának.

A nemzetközi hírnévnek örvendő Einstein a berlini egyetem professzora, és tavaly augusztusban megállapodott a vezetőséggel, hogy ott is marad, ha Zürichben is tarthat előadásokat.

BÁNFFYNAK Bécsben várnia kell a svéd vizumra, mert az újév miatt a követség és a konzulátus zárva. Úgy határoz, Berlinben szerzi meg, hogy ne kelljen Bécsben vesztegelnie. Útitársa, Adorján Andor, aki ismeri a német konzult, vállalkozik, hogy azonnal láttamoztatja útleveleiket, Bánffy meg elhatározza, hogy körülnéz a forradalom utáni Császárvárosban.

Az első, ami a grótot, aki rég nem járt Bécsben, meglepi, az utakat, járdákat borító szemét: „Bécs, amely talán az összes nagyvárosok között a legtisztább vala mindig, roppant lezüllött benyomást tett. Mintha hónapok óta nem sepertek, nem locsoltak volna. A boltok is jórészt zárva, kocsis is alig járt, ember is kevés, és az a sok csinos bécsi nő, kiktől hemzsegett máskor a bécsi utca, mintha mind eltűnt volna nyomtalanul.”

A Burg előtt újabb meglepetés éri. Az a nagy kupolás kapu, amely a Kohlmarktról a Mária Terézia-szoborhoz vezet, be van zárva. Csak egy kisebb ajtó van nyitva, előtte állig felfegyverzett közkatona. A császári palota másik felén, a két nagy múzeum előtt is őrég. Övükön kézigránátok, vállukon feltűzött szuronyú puskák, mintha támadásra várnának. Bánffy az egyik járókelőtől hamarosan megtudja, hogy a napokban néhány száz tiszt úgy határozott, közlegényi egyenruhában megszállja a palotát és a múzeumokat. Éjjel-nappal, váltásban őrködnek a császári magántulajdon

felett, senkit sem engednek közel az épületekhez. Bánffynak a hűségese kutyáról szóló mese jut eszébe, aki az ura sírját őrzi mindhaláláig. Csakhogy ez a sír üres, mert a császár Eckartsauba menekült. Hűségese katonái elszánt kitartása teljesen fölösleges.

3-ÁN FÜST MILÁN – Nádas Péter nevű kortárs írónk a magyar irodalom legnagyobb monománjának, a legjelentősebb magyar hipochondernek nevezi, aki örökké kimerült, állandóan beteg, már ifjúként aggastyán, ő már csak a kegyes halálra vár – naplójában a „Babits és Karinthy tüneményéről” feljegyz: „Babits, ha akar, elalvás előtt processziót lát: elvonulnak előtte idegen arcok és zászlók, s ő nézi őket – sok arc mulattatja, sok megrémíti. Karinthy pedig újságot olvas, sosem látott szöveggel, és bosszankodik a cikk ostobaságán.”

„HADZSI MURAT kimászott az árokból, és törrel kezében, erősen sántítva, egyenesen ellenségei felé tartott. Néhány lövés dörrent, Hadzsi Murat megtántorodott és elesett. Néhány milicista diadalüvöltéssel a felbukó testre vetette magát. De az, amit holttestnek hittek, hirtelen megmozdult. Előbb véres, beretvált feje emelkedett föl – prémes kucsmája leesett róla –, azután törzse, s végül egy fa törzsébe kapaszkodva talpra állt. Ez a látvány olyan szörnyűséges volt, hogy a milicisták megtorpantak. De Hadzsi Murat

hirtelen megremegett, törzse elvált a fától, és teljes hosszában, mint a lekaszált bogáncs, eldőlt a földön, arcra borult, és nem mozdult többé.

Nem mozdult, de még érzett. Amikor az elsőnek odaérkező Hadzsi Aga hatalmas törével fejbe vágta, úgy tetszett neki, mintha valaki kalapáccsal ütné fejét, és sehogyan sem tudta megérteni, ki teszi ezt, és miért. Ez volt testével való kapcsolatának utolsó, tudatos rezdülése. Többé már nem érzett semmit, s amit ellenségei vagdostak és tiporak, annak már semmi köze nem volt Hadzsi Murathoz. Hadzsi Aga lábával a tetem hátára lépett, két kardcsapással leválasztotta róla fejét, és óvatosan, nehogy saruját vérrel bemocskolja, arrább gurította. A nyak ütőeréből rubinvörös, a fejből fekete vér ömlött ki a fűre...” Thomas Mann befejezi Tolsztoj *Hadzsi Murat* című elbeszélésének felolvasását két nagyobbik gyerekének. Erika és Klaus összeölelkezve, megilletődve hallgatta apja bariton hangjának ünnepélyes csengését. Miután lefeküdtek, Thomas Mann visszavonul a dolgozószobájába, ahol nem kis bosszúsággal állapítja meg, hogy elromlott kedvenc kandallóórája, s ketyegésének hiánya sivárrá teszi dolgozószobáját. 14 évig szolgálta hűségesen a gazdáját.

BÁNFFY előhúzza zsebóráját. Még maradt jócskán ideje a találkáig, úgy határoz, ellátogat a közös külügyminisztériumba, ahol az osztrák, s talán a magyar kormány is egyik jó ismerősét bízta meg, hogy az egykori k. u. k.-szolgálat még függő személyi és anyagi ügyeit lebonyolítsa.

A monumentális kapu alatt gubbasztó öreg portás mosolyogva üdvözlí, nem mintha ismerné, de úgy látszik, az utóbbi időben kevesen jártak arrafelé, s annak örvend, hogy valakit végre megint bejelenthet. Meg is indulnak azon a hatalmas lépcsőn, melyen még a bécsi kongresszus idején alázatos apróbb királyok, fejedelmek mentek fel Metternichhez országokért, tartományokért könyörögni. Fent hajlongó hivatalszolga fogadja, és halk udvariassággal bevezeti abba a teremnyi írószobába, ahonnan két századon keresztül a Habsburg-birodalmat kormányozták. A falakon nagy méretű arcképek díszes aranyozott rámaikban. Kevés bútor, az is csak a falak mentén. A terem túlsó végében Empire-bronzokkal díszített, fekete íróasztal. E mögött ül ismerőse, aki látható örömmel üdvözlí a hívatlan vendéget, az asztala előtti karosszékre mutat, majd visszaül a helyére.

Néhány közös emlék felidézése után az összeomlás körülményeire terelődik a szó. Bánffynak csakhamar megrökönyödve kell megállapítania, hogy a miniszterhelyettes hangjában semmi bánat, sőt inkább burkolt örömfélét érez szavaiban, amit a banális, közhelyszerű sajnálkozások csak nehezen takarnak el. A beszélgetés vontatva haladt, mígnem a közös osztrák–magyar múlt felszámolására kijelölt figura fel nem pattan székéből, és a fénylő asztallapot simogatva lelkesen felkiált: „Hát, kedves Bánffym, most mondd meg őszintén, gondoltál-e volna valaha is arra, hogy ennél az asztalnál, a nagy Metternich asztalánál egyszer én fogok ülni! Bevallom, pompás érzés! Nézd, ez az ő tintatartója, amit most én használok! Ez az ő széke, amelyen most én ülök!”

Bánffy rezignáltan bólogat, a csódtömeg-gondnok, nem is, inkább a temetkezési vállalkozó sekély öröme: ragyogó

tengeri kagylóban terpeszkedni, amelyből kipusztult az élet. És kilép a bécsi szürkületbe, azzal vigasztalva magát, hogy a mindent körülölelő bizonytalan nyomorúságban legalább találkozott egy boldog emberrel. Hát ez az! Nagy ajándék, nem is, igazi kincs, ha a rettenetes valóságot vékony, de rózsaszínű páráként belepi a pillanatnyi egyéni érvényesülés naiv öröme.

VÍZKERESZT napján Gyergyószentmiklóson a felgyűjtött és megsemmisült lőszerraktáraknál gyerekek és felnőttek használható tárgyak után kutatnak. Egy otthagytott ekrazitos láda felrobban és öt fiúgyermeket darabokra tép. Egy leányt és egy férfit halálosan, a többieket pedig súlyosan megsebesít. Az ekrazit a felismerhetetlenségig darabokra tépi Portik János 15 éves, Portik Antal 11 éves, Brun János 13 éves, Brun Fülöp 8 éves és Magyar István 13 éves gyereket. Kulcsár Róza a kórházba szállítás közben, Kulcsár Ferenc a kórházban hal meg. Ambrus József 12 éves gyermek tüdővérzést kap. Állapota súlyos. Ambrus József a kihallgatás során azt vallja, hogy egy ismeretlen asszony a srápnelhüvelyek között mozsárnakvaló után kutatott, a robbanás eközben történt. A helyszínen a hatóság emberei darabokban szedik össze az áldozatok szerteszét heverő testrészeit egy szalmával behintett szekérbe. Lassanként öt gyermek áll össze a kormos, sáros húsdarabokból. Apák és anyák zokognak a gyászszekér körül.

Január 8-án az erdélyi szászok képviselői a medgyesi gyűlésen kinyilvánítják a Romániához való csatlakozási szándékukat.

A *Csíki Lapok* reakciója a szászok árulására: „Még a Békebeliben, amikor a kormány rendeletet adott ki a cserebogarak pusztításáról történt a következő eset:

Brassó városában kidobolták és hirdetést is tettek közzé, hogy a cserebogarakat pusztítani kell. Vékáját 10 koronáért beváltják a városházán.

A kidobolás idején egy csíki fuvaros székely végighallgatja, hogy mit doboltak. Amikor hazajött Csobotfalvára, lévén neki hét gyereke, kiadta a családjának a rendeletet, hogy vonuljanak ki a Nagy-Bükkbe és szedjenek cserebogarat, de annyit, amennyit csak tudnak. Össze is szedtek vagy 7 hektóval. A székely befogta a szürkéket, s a 7 hektó cserebogárral bekocogott Brassóba, s ott megjelent a városházán. Egyenesen a polgármesternél kért kihallgatást, kinek előadta, hogy ő hozott 7 hektó cserebogarat.

A polgármester erre megkérdezte, hogy azt meg minek hozta?

– Azért, hogy váltsák bé – felelte a székely, mivelhogy a múlt héten itt azt dobolták, hogy 10 koronát adnak vékájáért.

– És honnan származnak a bogarak? – kérdezte a polgármester.

– Ezek egyenesen Csíkból – felelé a székely.

– Jó, jó, de hát mi csak azokat váltjuk be, amelyeket Brassóban fogtak.

– Úgy a fenét – vágta rá a székely. – Hát hiszen ha nem váltás itt bé, én má haza nem viszem, hanem csapom itt el őket.

Megijedt a polgármester, összehívta a tanácsot, aki úgy határozott, hogy a 7 hektó cserebogarat beváltják, nehogy a székely a városházán szélnek eressze a bogarakat.”

SIGMUND FREUD teljes erőbevetéssel a *Túl az öröme-
ven* című tanulmányán dolgozik. Lou Andreas-Salomének,
egyik kedvenc tanítványának írja: „Alaptémául a halál prob-
lematikáját választottam, s az ösztönökből kiindulva furcsa
ötletem támadt, amelyhez egy csomó mindent hozzá kell
olvasnom, például életemben először Schopenhauert. De
nem szívesen teszem.”

BÁNFFY utazótársaival, zsebében a német vízummal fel-
száll a berlini vonatra. A milió nem változott: dirib-darab
üvegből foltozott ablakok, szutykos ülések. A vánszorgó
szerelvény telve sötét arcú férfiakkal, riadt szemű asszo-
nyokkal. Végtelen döcögés után érkeznek Salzburgba, az
osztrák–német határra. Bánffy hangulata feszült, úgy érzi
magát, mint gimnazista korában, amikor magántanulóként
az ismeretlen vizsgáztatókat várta. Most a határőröket várja,
mert már Budapesten figyelmeztették, hogy ezek nemcsak
a csomagokat, de az utasok ruháit, cipőit is szigorúan át-
kutatják, nehogy valaki valutát, aranyat vagy ékszerszem-
pésszen ki az országból. A német határőrök is ezt teszik, és
papírmárkára váltanak minden erős valutát, persze a saját,
önkéntesen megállapított árfolyamuk szerint. Bánffynak

tetemes összeget kell magával vinnie svéd márkában. Jó
néhány álmatlan éjszakájába tellett, míg megtalálta a biz-
tosnak ígérkező rejtekhelyet: „Cipőtalp? Ez már a háború
alatt közismert »trükk« volt, melyen állítólag mindenki
rajtavesztett azóta. A kabátbélés és a posztó közé varrni?
A bankó recseg, ha megtapogatják; nem, ez sem jó! A nadrág
visszahajtásába alul? Ott nincs elég hely, és feltűnő volna,
ha az nagyon vastag. Végül felfedeztem egy almáriomban,
melyben a legrégibb holmim volt elraktározva egy nagyon
öreg keménykalapot. Ezt ugyan meg nem gyanúsítja senki,
hogy egy vagyonos kalap. Ennek a belső peremébe ágyaz-
tam be a pénzt, megbízva az ő sokéves hűségében.”

Az utasokat deszkafolyosóhoz terelik, külön a férfiakat,
külön a nőket, ahol két-három méterenként kamrák van-
nak, ide kell belépnie egy-egy utasnak. Le kell vetkőznie,
cipőjét és harisnyáját levetni, aztán végigtapogatják.

Bánffy nagy lelki nyugalommal veti alá magát a megá-
lázó procedúrának: „Tapogathatsz, barátom, nincsen rajtam
semmi!” Kalapját a folyosón felakasztotta egy szegre, és biz-
tos benne, senkinek sem fog eszébe jutni, hogy megnézzé a
bélését.

A kalap egész úton becsületesen szolgálja gazdáját, aki
még három ízben fog átkelni a német határon, míg végül
Hágában új kalapot vásárol magának.

JANUÁR 9-ÉN megszületik Bulányi György, későbbi piaris-
ta tanár: „Végso soron az engedelmesség – írja jóval később
– vagy kiskorú, vagy bűnös magatartás. Kiskorú magatartás,

ha nincs személyes meggyőződés. Bűnös magatartás, ha félelemtől indítva hallgatok valakire, bár etikai meggyőződés más. Az engedetlenség etikus magatartás. Etikus, mert félelmet nem ismerve hallgatok a nekem parancsolóra azon az alapon, hogy a parancs tartalmával ellenkezik a meggyőződés. Nagykorú ember részéről tehát az engedelmség bűn, az engedetlenség pedig erény.”

A KÉT HÓNAPJA szünetelő, január 10-én újból megjelenő *Csendőrségi Lapok*ból a magyar csendőr megtudhatja, hogy a változások alól ő sem vonhatja ki magát. A régi gépmember, a géprendszer szerint mozgató, az önálló gondolkozástól teljesen megfosztott gépcsendőr nincs többé. S hogy ő eddig az autokrata és kapitalista hatalom egyik legerősebb támogatója volt, aki most azon veszi észre magát, hogy a régi, a szabad szó és önálló gondolkodás elnyomásán alapuló kormányrendszer eltűnt mellőle. Ő meg bizony egyedül maradt a romok között. Miközben a néptömegek a letűnt kizsákmányoló rendszer temetésére nem a fájdalomtól megtörve és gyászba öltözve, hanem örömtől ragyogó arccal, virágos zászlókkal, a népszabadság dalait énekelve érkeztek.

A vezércikket bizonyos Máthé Miklós törzsőrmester írja, aki szerint márpedig a magyar csendőrnek is elérkezett a szabad szó és szabad gondolkodhatás kora. Úgyhogy ideje felébredni az elnyomás nehéz álmaiból, amelyben ő, vagyis a magyar csendőr – most már bátran kimondhatja – a legelnyomottabb, a legkihasználtabb rabszolgájaként szerepelt az abszolutizmusra alapított katonai és kormányhatalomnak.

Máthé törzsőrmesternek saját bevallása szerint az első pillanatokban be kellett hunynia a szemét, mert „szokatlan volt a szabadság napjának fényes sugárkévéje a reakció sötétségében élő csendőri szemnek”. Hunyorgó szemmel, ingadozó léptekkel hagyta ott az autokrata és kapitalista hatalom összeomlott erősségének romjait és canossát járva rádöbbsen, hogy míg eddig ő volt a rendnek és törvényeknek a támasza, most önmagának kell valahol támogatót keresnie. Igen, a százszor elismert vasembernek a romok mellett még mindig töltött fegyverrel, feltűzött szuronnal kell elviselnie „a nemzet évszázados gyűlöletét, amely nem ismer határt, hanem elégtételt vesz magának ellenségei közül azokon, akiket keze ügyében talál”.

Törzsőrmesterünk lesütött szemmel, szégyenkezve húzódik félre, de amikor megpillantja, hogy „milyen szépen ölelkezik a tömegek kezében lobogtatott magyar nemzeti trikolór a szocialisták közismert vörös zászlójával”, s látja, hogy milyen barátságosan nyújtanak egymásnak testvéri jobbot az elégedetlen állami közalkalmazottak ezrei és a szociáldemokraták, ébredezni kezd a bizalma.

„A szociáldemokrata párt, ha nem is kitörő örömmel, de mindenesetre bátorító jóindulattal fogadta közeledésünket – folytatja az újságírásban is jártas csendőr –, mert felismerte bennünk, hogy a nép egyeneslelkű gyermekei vagyunk, akik nem ismerjük a tettetést, a színlelést, hanem tudatára ébredvén helyzetünknek és megérezvén a megváltozott kor intő szavát, nem csábító szavakra hallgatva, hanem saját meggyőződés folytán történt erős elhatározásunkat követve tesszük meg ezt a jövőnkre nézve is döntő fontosságú lépést.”

A *Csendőrségi Lapok* vezércikke szerint a magyar csendőr a nép egyeneslelkű gyereke ugyan, de mindeddig tudatlan, tapasztalatlan ember volt, mert hagyta, hogy a kapitalisták befolyása alatt álló kormányok tévútra vezessék, és hogy a szocialistákat csupán földosztó istentagadóknak lássa, akik törvényellenes és rendbontó elveket hirdetnek és követnek.

Hát igen, ide most kellene egy huszárvágás. Máthé Mihály úr felemeli a kardját, jobban mondva a tollát, és – tudván, hogy képzett végrehajtókra minden politikai hatalomnak szüksége van – biztos kézzel lesújt: „A magyar csendőr a múltban is kötelességtudó és fegyelmezett volt. Ha tehát az volt akkor, mikor a hatalmi visszaélések, a büntetések és fenytetések sorozata, a minden nemben jogot és védekezést elnyomó rendszer alatt kellett kötelességtudónak és fegyelmezettnek lennie, úgy sokkal, de sokkal fokozottabb mértékben és teljes öntudatossággal kell fegyelmezettnek és kötelességtudónak lennie most, amikor megszabadult a zsarnoki nyomás alól, és sorsának intézése a saját kezébe van letéve.” Minden marad a régi.

BERLINBEN a Leipziger Bahnhofról Bánffyék a Bristol szállodába hajtattak. Az utcákon nagy tolongás. A polgári ruhás emberek kettes sorokban tüntetnek. Az egyik sorban minden tizedik, huszadik táblácskát tart a feje felett: „Nieder mit Eberth!”, „Hoch Spartacus!”, „Hoch Liebknecht!”* Az út túlsó felén újabb menet jelenik meg, itt is

csomó tábla, csak a feliratok különböznek: „Hoch Eberth!” „Nieder mit Spartacus!” „Nieder mit Liebknecht!” A két ellenséges felvonulás fegyelmezetten halad el egymás mellett, középen egykedvű kocsisok haladnak, a Bánffyék is. Néha egyik csoport elkezdi: „Hoch! Hoch! Hoch!”, mire a túloldal „Nieder! Nieder! Nieder!”-rel felel. Aztán megy mindenki a maga útjára. De a helyzet mégis komoly lehet, mert a kancellária palotája és a külügyminisztérium előtt acélsisakos katonák állnak állig fegyverben. Utasaink a Spartacus-forradalom első napján érkeztek Berlinbe.

TALJÁN GHIZELA, a *-né* című könyvsorozat egyik főhőse kései vallomása szerint az 1919-es év elején szülővárosában lecsendesedett a hangulat. Máramarossziget átváltozott Sighetu Marmăției-re, vezetését a románok vették át. A fiatal félárva lány (apja a háború első évében halt meg) az idegen tiszteket tisztességes, csodálnivaló férfiaknak látja, és hamarosan beiratkozik egy nagybányai, illetve most már Baia Mare-i, magyar fiataloknak felajánlott román nyelv-kurzusra. Friss örömébe ürm is vegyül, mert édesanyja hallani sem akar lánya terveiről. Arra számít, hogy Ghizela vele marad, segítségére lesz a nagy ház és konyhakert körüli teendőkhöz, és majd jól férjhez adja egy magyar fiúhoz. A lányt kétségek gyötrik, de azzal, hogy csak egy hónapra megy el szétnézni, hajnalban felül a Baia Mare-i vonatra.

* Le Eberth-tel! Éljen Spartacus! Éljen Liebknecht! (német)